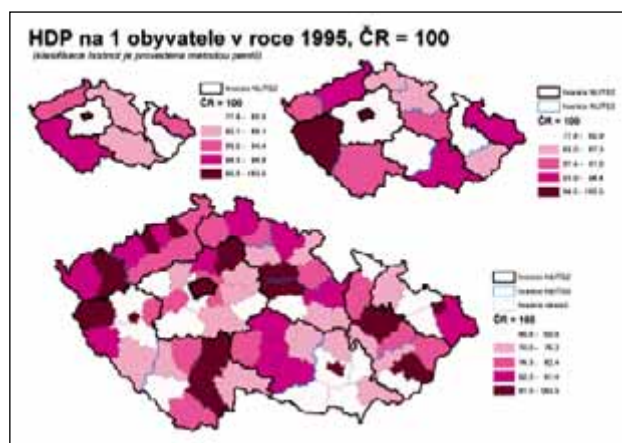

DIFERENCOVANÝ EKONOMICKÝ ROZVOJ V REGIONECH ČR – POTŘEBA MAKROEKONOMICKÝCH INDIKÁTORŮ PRO ŘÍZENÍ V REGIONECH

Miloslav Chlad

V rámci EU se v rozhodující míře pro regionální politiku využívá regionální úroveň NUTS 2, v případě České republiky tzv. „Oblasti soudržnosti“ vytvářené agregací VÚSC tak, aby splňovaly požadavky Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1059/2003 ze dne 26. května 2003¹⁾ o zavedení společné klasifikace územních statistických jednotek (NUTS). Pro tuto úroveň se běžně využívají makroekonomické agregáty, pro které je připravována metodika. Pro případné analýzy v rámci jednotlivých regionů je třeba připravit i odhady minimálně o jednu úroveň nižší. Vzhledem k tomu, že proces tvorby regionálních struktur v ČR, který se realizoval v roce 1997, nebyl zcela v souladu s doporučeními Evropské komise, staly se v ČR základem regionální politiky regiony – kraje, které nespĺňují požadavky výše zmiňované normy ES. Tento fakt vyvolává potřeby získat údaje pro řízení pro příslušné regionální orgány ve větším detailu, než je obvyklé v jiných členských státech. Jednalo by se o údaje odpovídající dřívější úrovni NUTS 4, tomu dnes odpovídá LAU 1, respektive ORP (obce s rozšířenou působností). Vzhledem k zachování objektivního hodnocení je možné říci, že potřeba regionálních makroekonomických agregátů za nižší úrovně se objevuje i u mezinárodních institucí – viz projekty URBAN I. a URBAN II., řízené DG Regio European Commission, kde se kromě jiného předpokládá i uvedení výše regionálního HDP na obyvatele daných měst (LAU 2, dříve NUTS 5).

V průběhu posledních deseti let bych mohl vzpomenout i požadavek, který se objevil ze strany Magistrátu hlavního města Prahy, získat odhady HDP na obyvatele v třídění za území 22 správních obvodů, tj. území městských částí, kde je podle Statutu hl. m. Prahy společně vykonávána přenesená působnost. Původní požadavek byl dokonce směřován i na 57 městských částí. Takto by pak bylo možné provádět komparace ekonomické výkonnosti uvnitř daného regionu, který v ČR odpovídá základní regionální úrovni, na níž se realizuje regionální politika. Tento přístup jsem v podstatě uplatňoval při regionalizaci HDP České republiky v období 1997 až 2002, kdy HPH (hrubá přidaná hodnota) byla odhadována za okresy – tj. NUTS 4 pomocí čisté metody top-down a poté byla HPH agregována za kraje. Tento postup se velmi osvědčil právě při změně administrativně správního členění ČR – vytváření tzv. „Vyšších územně samosprávních celků“ (krajů) na základě okresních hranic. Díky tomu bylo možné zabezpečit kontinuitu regionálních makroekonomických údajů zpětně od roku 1993, což ve srovnání se Slovenskou republikou či Polskem, kde rovněž probíhaly změny administrativně správních hranic, bylo bezesporu velkou výhodou.

Zdroj: vlastní propočty – experimentální odhady do úrovně okresů

Kartogram 1: Odhady HDP na 1 obyvatele za odlišné regionální úrovně

Kladl jsem si otázku, zda je možné a přípustné se pokusit o odhady pro magistrátem požadované územní celky a přitom tom dodržovat všeobecné principy platné pro regionální účty, tj. oblastí statistiky zabývající se modelováním odhadů makroekonomických agregátů pro regionální celky. Možnost (a s tím spojená kvalita) provádět odhady závisí

1) Článek 3 – Klasifikační kritéria, odst. 2

Aby byla určena odpovídající úroveň NUTS, do níž má být zařazena daná třída správních jednotek v členském státě, musí průměrná velikost této třídy správních jednotek v členském státě ležet v těchto hranicích počtu obyvatel:

Úroveň	Minimum	Maximum
NUTS 1	3 miliony	7 milionů
NUTS 2	800 000	3 miliony
NUTS 3	150 000	800 000

Je-li počet obyvatel celého členského státu menší než minimální hranice pro danou úroveň NUTS, tvoří celý členský stát jedinou územní jednotku NUTS pro tuto úroveň.

nejvíce na dostupnosti zdrojů statistických údajů pro danou úroveň, tj. správní obvody resp. městské části. V daném případě se nabízí možnost aplikovat podnikovou metodu, ta však porušuje požadavek na rezidenci. Neplatila by tedy vazba mezi nově vytvořenou hodnotou a daným územím – proto jsem tuto možnost zavrhl. Druhý možný přístup je využít údaje zjišťované na úrovni místních jednotek. V tomto případě jde o velmi omezené možnosti. Jedná se o údaje o mzdách a počtu zaměstnanců, které je možno využít pro případné klíčování odhadu HDP za hl. město Prahu jako celek. Tento postup – rozvržení HDP za Prahu – jsem rozvrhl do 57 městských částí a poté jsem údaje agregoval do požadovaných 22 správních obvodů. V rámci těchto experimentálních propočtů jsem alokoval HDP do místních územních celků metodou top-down pomocí obou dostupných „klíčů“. Potvrdily se mé předpoklady – při aplikaci počtu zaměstnanců dosáhl variační koeficient charakterizující disparity mezi jednotlivými správními obvody Prahy u HDP na obyvatele v PPS (jednotkách pro měření kupní síly) ve srovnání s průměrem EU25 za 22 správních obvodů hl. města Prahy výše 86 %. Při použití mezd jako klíče se tento variační koeficient zvýšil na 142 %. V případě zvolení počtu zaměstnanců pro vlastní alokaci hodnoty HDP není akceptována rozdílná úroveň produktivity práce mezi odvětvími, což lze z ekonomického hlediska považovat za méně vhodné.

Následující kartogramy vypovídají o rozdílech v disparitě územních celků v případě zvolení odlišných klíčů pro alokaci HDP do správních obvodů hl. města Prahy. Je patrné, že zjištěné regionální disparity ukazatelů závisí na zvolené metodě, volbě rozvrhového klíče a samozřejmě na dostupnosti statistických dat.

Kartogram 2: Alokace HDP do správních obvodů na základě počtu zaměstnanců

Kartogram 3: Alokace HDP do správních obvodů na základě mezd

V obou případech alokace HDP do městských částí a poté agregování do příslušných správních obvodů hl. města Prahy dosáhl nejvyšší hodnoty HDP na obyvatele v PPS k průměrům za Prahu, ČR, EU 25 i EU27 obvod Praha 1. Jeho úroveň ovlivňuje zejména odvětvová struktura vytvořené HPH, dále pak skutečnost, že zde sídlí ústředí profitujících firem, respektive ústřední orgány, a s tím i související vyšší úroveň mezd odrážející se ve vysoké produktivitě práce odvozené od přidané hodnoty připadající na pracovníka. V neposlední řadě to je i fakt, že zde je specifická dojízdka za práci, což lze doložit údaji ze SLDB 2001, kde se uvádí, že ve správním obvodu Praha 1 je sedmkrát více zaměstnaných osob než je vlastní počet zaměstnaných rezidentů z Prahy 1. O pořadí správních obvodů hl. města Prahy v závislosti na použitém klíči vypovídá následující tabulka.

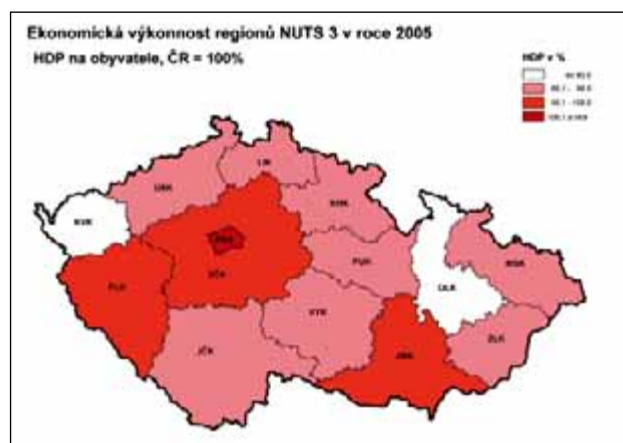
Správní obvod	Pořadí			
	dle mezd		dle zaměstnanosti	
	HDP	HDP na obyvatele	HDP	HDP na obyvatele
Praha 1	1	1	3	1
Praha 2	8	3	7	10
Praha 3	7	6	5	13
Praha 4	2	5	1	9
Praha 5	4	7	4	7
Praha 6	3	4	2	5
Praha 7	11	8	17	15
Praha 8	9	14	12	17
Praha 9	5	2	8	12
Praha 10	6	9	11	16
Praha 11	10	12	16	20
Praha 12	15	22	18	21
Praha 13	13	20	19	22
Praha 14	17	21	20	19
Praha 15	12	15	9	11
Praha 16	14	11	6	3
Praha 17	16	18	10	6
Praha 18	20	17	22	18
Praha 19	19	16	15	8
Praha 20	18	13	21	14
Praha 21	22	19	14	4
Praha 22	21	10	13	2

Tab.: Pořadí správních obvodů podle aplikované metody a indikátoru

Na základě získaných zkušeností při regionalizaci makroekonomických agregátů a v případě dostupnosti statistických údajů je podle mého soudu možné aplikovat známé metody a principy i pro odhadování makroekonomických agregátů pro nižší regionální či lokální územní celky či neadministrativně vymezená území (např. CBF, což je databáze o přeshraniční spolupráci). O tento typ údajů je mezi uživateli poměrně značný zájem. Tyto potřeby jsou zejména vyvolány aktivitami souvisejícími s regionální politikou, zvláště pak snahou připravit projekty, které by umožňovaly přístup k čerpání prostředků ze Strukturálních fondů Evropské unie. S tím souvisí i potřeby pro plánování cílových hodnot, respektive monitorovací systém zaměřený na mapování dosaženého rozvoje regionů, tj. měření regionálních disparit. Kvalita těchto expertních odhadů velmi závisí na aplikovatelných datových zdrojích, metodách a zkušenostech.

Údaje s hlubším regionálním detailem a zejména pak v grafickém vyjádření umožní uživateli těchto statistických údajů lépe odhalovat regionální a místní disparity, orientovat se, ale i poukázat na příčiny těchto rozdílů, respektive napomoci při přípravě plánů a predikci pro daná teritoria. Jako velmi prospěšné se jeví analyzování a hledání souvislostí se sousedními regiony. Jako ukázka může posloužit i následující pokus o grafické vyjádření ekonomické výkonnosti regionů a samozřejmě i odlišné regionální úrovně, které více než absolutní hodnotu daného agregátu odhalují vzájemné relace a rozdíly mezi územími. Samozřejmě i zde platí, že přesnost je závislá na dostupnosti vstupních údajů a aplikované metodě.

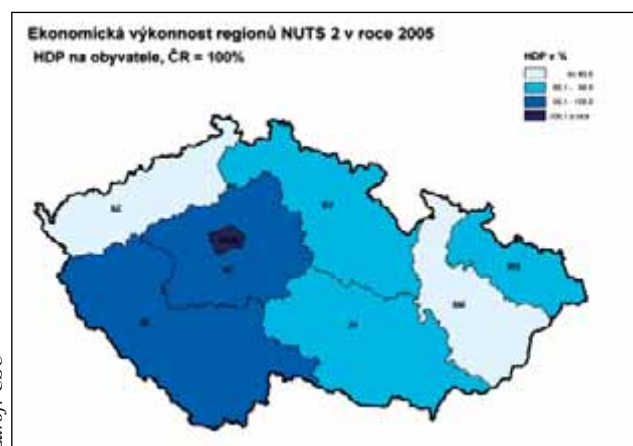
výkonnost za oblast Střední Moravy souvisí zejména s ekonomickým rozvojem Olomouckého kraje.

Zdroj: ČSÚ

Kartogram 5: Ekonomická výkonnost regionů NUTS 3 dle HDP na obyvatele

Z výše uvedených kartogramů lze usoudit, že plně vyhovují potřebám řízení regionální politiky na úrovni státu, či pro mezinárodní komparace. Pro vlastní využití v rámci regionální politiky na národní úrovni, tj. pro vlastní řízení uplatňované v rámci daného regionu, se však tyto informace, respektive kartogramy, stávají do značné míry okrajovou záležitostí. Řídící orgány daných regionů by potřebovaly mít informace v hlubším regionálním detailu, tedy alespoň za okresy, jež odpovídají územní klasifikaci LAU (Local Administrative Unit), či spíše podle obcí s rozšířenou působností (ORP). Zde sehrává důležitou roli jak technika regionalizace, tak otázka vhodnosti statistických indikátorů, jež jsou aplikovány jako klíče pro desagregaci makroekonomických agregátů. Následující kartogramy jsou pokusem o hledání vnitřních disparit v rámci kraje Vysočina (neboli NUTS 3).

Zdroj: ČSÚ

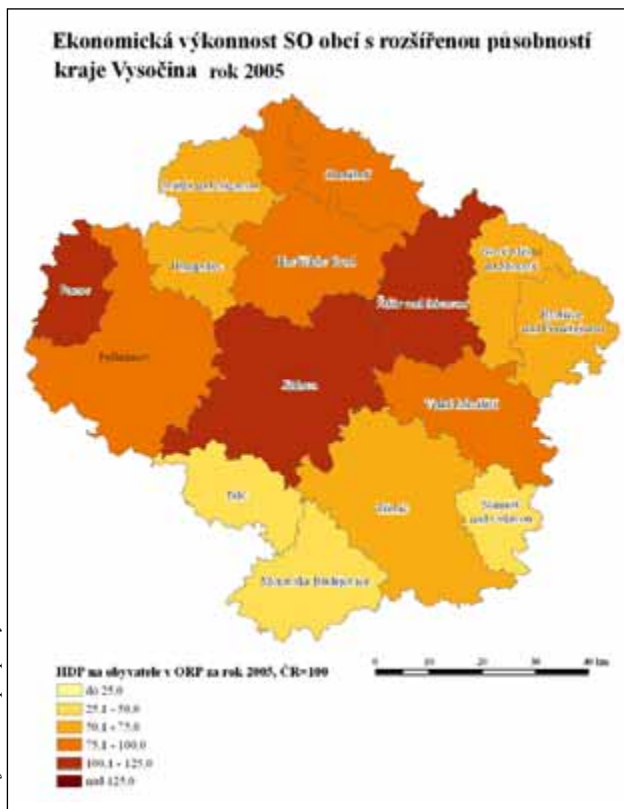
Kartogram 4: Ekonomická výkonnost regionů NUTS 2 dle HDP a obyvatele

Výše uvedený kartogram vypovídá o regionálních disparitách podle výše HDP na obyvatele za regiony NUTS 2, tj. oblasti soudržnosti, které slouží v rámci EU jako základ pro mezinárodní porovnání ekonomické vyspělosti regionů. Jako základ v tomto případě posloužil průměr za Českou republiku. Tento graf zřetelně ukazuje na výjimečné postavení hlavního města Prahy a naopak upozorňuje na nízkou ekonomickou výkonnost regionů Severozápad a Střední Morava. Následující kartogram odhaluje vnitřní (mezikrajské) rozdíly v rámci regionální úrovně NUTS 2. Podle kartogramu je možné například identifikovat, že nižší ekonomická

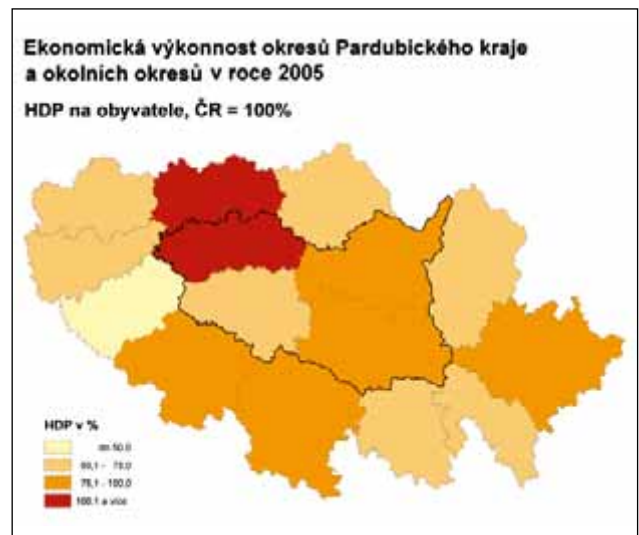
Zdroj: vlastní propočty

Kartogram 6: Ekonomická výkonnost okresů kraje Vysočina a okolních okresů

Zdroj: vlastní propočty

Kartogram 7: Ekonomická výkonnost obcí s rozšířenou působností kraje Vysočina

Zdroj: vlastní propočty

Kartogram 9: Ekonomická výkonnost okresů Pardubického kraje a okolních okresů

Z předchozích kartogramů je zřejmé, že mohou odhalit rozdíly uvnitř kraje, čímž se stávají vhodným instrumentem pro řízení. Kartogram „**Ekonomické výkonnosti okresů kraje Vysočina a okolních okresů**“ navíc poukazuje i na vhodnost znát relace o stupni rozvoje sousedních regionů. Tento přístup je zvláště vhodný pro koordinaci rozvoje meziregionální či interregionální spolupráce.

Závěr

V tomto článku jsem chtěl uživatelům statistických dat, zvláště pak subjektům využívajícím makroekonomické odhady na regionální úrovni, přiblížit problematiku regionálních účtů v širších souvislostech. Zejména jsem chtěl ukázat determinující vliv regionální politiky, jež vyvolává společenskou poptávku po těchto údajích.

Oblast regionálních účtů se zabývá regionálními makroekonomickými indikátory, které jsou zařazeny mezi tzv. „strukturální ukazatele“. Slouží zejména pro mezinárodní komparace využívané jako podklad v Evropské radě – kromě jiného – pro posouzení plnění cílů regionální politiky EU. Hlavním smyslem aktivit v rámci agendy regionálních účtů je odhadování hodnot makroekonomických agregátů s regionálním aspektem, příprava a aktualizace metodiky pro tento typ indikátorů, jež by byla kompatibilní a harmonizovaná s platnými normami a doporučeními EU. V neposlední řadě příspěvek ukazuje i případné možnosti analytického využití regionálních účtů.

Ing. Miloslav Chlad, Ph.D.
Český statistický úřad

Zdroj: vlastní propočty

Kartogram 8: Ekonomická výkonnost Prahy, okresů Středočeského kraje a sousedních okresů

Komentář Ing. arch. M. Körnera, CSc. k předchozímu příspěvku Ing. M. Chlada, Ph.D.:

Při vymezení regionů NUTS 2 a 3 v ČR nelze odkazovat na doporučené intervaly počtu obyvatel pro jednotlivé úrovně NUTS (uvedené v pozn. pod čarou č. 1). Situace v některých evropských zemích dokládá, že tyto doporučené intervaly nejsou respektovány.

NUTS 2

méně než 800 tis. obyv. mají:

v SRN	3 regiony	– nejméně Trier	514
ve Španělsku	3 regiony	– nejméně La Rioja	283
v Itálii	4 regiony	– nejméně Valle d’Aosta	122
v Nizozemsku	5 regionů (z 12)	– nejméně Flevoland	356
v Rakousku	5 regionů (z 9)	– nejméně Burgenland	277

NUTS 3

méně než 150 tis. obyv. mají:

v Bavorsku	77 regionů (z 90)	z toho	7	méně než 50 tis.
			27	50–100 tis.
v Rakousku	13 regionů (z 35)	z toho	3	méně než 50 tis.
			5	50–100 tis.

Z uvedeného vyplývá: – že kraje ČR mohou být samostatnými regiony NUTS 2
– že okresy, resp. statutární města, mohou být regiony NUTS 3

Hrubý domácí produkt podle krajů v roce 2007

ČR, kraje	Celkem (mil. Kč)	na 1 obyvatele				HDP na zaměstnance (Kč)	
		HDP celkem (Kč)	HDP celkem (EURO)	HDP celkem (PPS) ¹⁾		Pořadí kraje	
Česká republika	3 530 249	341 989	12 317	Pořadí kraje	20 165	Pořadí kraje	828 260
Hl. m. Praha	848 435	709 125	25 539	1	41 813	1	1 217 770
Středočeský	382 657	322 364	11 610	2	19 008	2	850 283
Jihočeský	189 516	300 158	10 810	5	17 699	8	739 844
Plzeňský	179 545	322 162	11 603	3	18 996	7	742 932
Karlovarský	73 624	240 901	8 676	14	14 204	14	615 104
Ústecký	227 709	275 837	9 934	12	16 264	5	764 955
Liberecký	120 893	279 775	10 076	11	16 497	11	714 615
Kralovohradecký	160 462	291 472	10 497	6	17 186	6	753 383
Pardubický	147 940	290 693	10 469	7	17 140	12	708 531
Vysočina	147 554	287 879	10 368	8	16 975	10	720 904
Jihomoravský	362 044	318 863	11 484	4	18 801	3	787 231
Olomoucký	164 655	257 069	9 258	13	15 158	13	662 840
Zlínský	167 186	283 366	10 205	10	16 708	9	724 115
Moravskoslezský	358 031	286 580	10 321	9	16 898	4	769 166

¹⁾ PPS – jednotka pro měření kupní síly

Tabulka: HDP na obyvatele, komparace krajů (regionů NUTS 3) ČR

Území, kraj	ČR = 100				EU 27 = 100				Pořadí
	1995	2000	2005	2007	1995	2000	2005	2007	
Hl. m. Praha	170,6	199,6	208,9	207,4	125,9	136,9	159,8	168,6	1
Středočeský	86,3	94,1	92,1	94,3	63,7	64,6	70,4	76,6	2
Jihočeský	93,7	91,9	90,1	87,8	69,1	63,1	68,9	71,4	5
Plzeňský	96,6	93,8	94,4	94,2	71,3	64,4	72,2	76,6	3
Karlovarský	93,5	83,7	75,3	70,4	69,0	57,5	57,6	57,3	14
Ústecký	94,8	81,5	81,2	80,7	70,0	55,9	62,1	65,6	12
Liberecký	90,7	89,5	83,8	81,8	66,9	61,4	64,1	66,5	11
Královéhradecký	93,3	94,6	87,6	85,2	68,8	64,9	67,0	69,3	6
Pardubický	89,8	85,4	82,4	85,0	66,3	58,6	63,0	69,1	7
Vysočina	85,5	83,8	84,8	84,2	63,1	57,5	64,8	68,4	8
Jihomoravský	95,8	92,4	91,0	93,2	70,7	63,4	69,6	75,8	4
Olomoucký	83,3	79,6	75,8	75,2	61,5	54,6	58,0	61,1	13
Zlínský	89,6	83,6	80,7	82,9	66,1	57,3	61,7	67,4	10
Moravskoslezský	87,6	78,3	84,7	83,8	64,6	53,7	64,8	68,1	9

Zdroj: Podklady pro ZÚR Středočeského kraje

Tabulka: HDP ve stálých cenách, komparace krajů (regionů NUTS 3) ČR

Území, region	1995 = 100								Pořadí
	1996	2000	2002	2003	2004	2005	2006	2007	
Hl. m. Praha	104,3	121,2	129,0	134,0	139,0	148,4	157,9	166,9	2
Středočeský	103,0	119,6	130,8	134,9	143,5	152,0	171,8	186,0	1
Jihočeský	105,4	107,0	109,6	112,8	118,7	127,6	135,4	139,5	9
Plzeňský	105,9	104,9	108,2	113,9	123,9	129,5	139,5	148,3	4
Karlovarský	100,8	95,0	96,8	98,8	99,6	101,4	102,2	105,0	14
Ústecký	103,9	93,9	94,1	100,8	102,5	107,9	114,7	118,0	13
Liberecký	102,7	106,2	109,9	105,2	110,8	124,4	131,6	140,8	8
Královéhradecký	103,9	109,8	110,7	113,3	119,1	125,1	129,7	137,5	10
Pardubický	101,7	103,3	106,6	112,6	116,9	123,3	132,5	143,6	5
Vysočina	105,1	108,8	118,5	121,9	126,3	135,0	144,5	151,5	3
Jihomoravský	103,6	103,2	107,1	111,9	115,6	122,3	131,7	141,9	6
Olomoucký	107,6	104,3	106,5	109,8	118,0	121,3	126,4	134,9	11
Zlínský	97,9	99,5	103,9	107,0	110,5	120,2	131,1	141,5	7
Moravskoslezský	106,4	97,2	99,2	103,2	108,1	116,4	120,7	125,6	12

Zdroj: Podklady pro ZÚR Středočeského kraje

ENGLISH ABSTRACT

Differentiated Economic Development in Czech Regions: In Need of Macroeconomic Indicators, by Miloslav Chlad

Within the EU, the regional level of NUTS 2 is predominantly used for regional policies. As the generation process of regional structures in the Czech Republic, implemented in 1997, was not fully coinciding with the recommendations of the European Commission, it was the Regions that became the basis for regional policy, as such not entirely corresponding to European standards. Especially the regional macroeconomic indicators are highly exigent today.